

Загорний М. П., Чміль А. І.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ: ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ

Постановка проблеми. Важливим чинником успішності професійної діяльності педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ) є його *здатність* до ефективного оперування інформацією, зокрема, з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), яка визначається його *інформаційною компетентністю*.

З проблем розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників у сучасній педагогіці мається широкий спектр досліджень і позитивних наукових результатів. Але *протиріччя* між необхідністю системного підходу до оперування інформаційною компетентністю і недостатнім врахуванням цього факту у традиційній системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ залишається невирішеним. Тому нами виконано дослідження “Розвиток інформаційної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у системі підвищення кваліфікації”. Метою даної статті є опис його перебігу та основних результатів.

Виклад основного матеріалу. *Інформаційна компетентність* педагогічного працівника ПТНЗ – це його *здатність* ефективно оперувати інформацією для здійснення професійної діяльності, зокрема – з використанням сучасних ІКТ. В її структурі виділяються *чотири компоненти* [1]: *мотиваційно-цільовий* (*прагнення* до впровадження сучасних ІКТ у процес професійної підготовки учнів ПТНЗ, усвідомлення *цілей* і зацікавленість в *результатах* такого впровадження), *когнітивний* (наявність *знань* щодо сучасних ІКТ і актуальних *освітніх технологій*, реалізація яких передбачає чи може передбачати впровадження сучасних ІКТ), *операційно-діяльнісний* (наявність *вмінь* та *досвіду* ефективного використання сучасних ІКТ у професійно-педагогічній діяльності), *рефлексійний* (здатність до оцінки та аналізу результатів впровадження сучасних ІКТ у процес професійної підготовки учнів ПТНЗ, здатність до обміну раціональним педагогічним досвідом у даному контексті).

У структурі *мотиваційно-цільового компонента* виділяються *дві складові*: *мотиваційна* (*прагнення* оптимізувати процес професійної підготовки учнів ПТНЗ шляхом впровадження сучасних ІКТ), *цільова* (усвідомлення *цілей* і зацікавленість у позитивних *результатах* впровадження сучасних ІКТ у процес професійної підготовки учнів ПТНЗ). У структурі *когнітивного компонента* виділяються *дві складові*: *інформаційно-технологічна* (наявність *знань* щодо сучасних ІКТ), *освітньо-технологічна* (наявність *знань* щодо сучасних *освітніх технологій*, реалізація яких передбачає чи може передбачати використання сучасних ІКТ). *Операційно-діяльнісний компонент* теж має внутрішню структуру, обумовлену наявністю *двох складових*: *запозичена* (наявність *вмінь* та *досвіду* адаптування і використання у власній педагогічній практиці ІКТ-розробок

інших педагогів), авторська (наявність вмінь та досвіду створення і використання у своїй педагогічній практиці власних ІКТ-розробок). У структурі рефлексійного компоненту також виділяються дві складові: потенційна (наявність знань про форми та методи оцінки та аналізу результатів впровадження сучасних ІКТ у процес професійної підготовки учнів ПТНЗ, обмін раціональним педагогічним досвідом у даному контексті), актуальна (наявність вмінь та досвіду оцінки та аналізу результатів впровадження сучасних ІКТ у процес професійної підготовки учнів ПТНЗ, обміну раціональним педагогічним досвідом у даному контексті).

Методика оцінювання рівня розвиненості інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ [2] має два аспекти: мотиваційний (стосується мотиваційної складової мотиваційно-цільового компоненту інформаційної компетентності) і когнітивно-діяльнісний (стосується усіх інших складових).

Мотиваційний аспект вивчається на підставі адаптованої методики К. Замфір у модифікації А. О. Реана. Респондент має за 5-рівневою шкалою оцінити значущість для себе таких мотивів опанування сучасними ІКТ, як: M_1 – грошовий заробіток, M_2 – прагнення кар'єрного росту, M_3 – прагнення уникнути критики з боку керівництва та колег, M_4 – прагнення уникнути можливих покарань чи неприємностей, M_5 – потреба досягнення соціального престижу та поваги з боку інших, M_6 – задоволення від самого процесу і результату діяльності, M_7 – можливість більш повної професійної самореалізації саме завдяки даній діяльності. Після цього обчислюються значення показників внутрішньої мотивації (ВМ), зовнішньої позитивної мотивації (ЗПМ) та зовнішньої негативної мотивації (ЗНМ) у відповідності з такими ключами: ВМ – середнє арифметичне оцінок M_6 та M_7 ; ЗПМ – M_1 , M_2 та M_5 ; ЗНМ – M_3 та M_4 . Якщо у мотиваційному комплексі домінує ВМ або ЗПМ, то рівень розвиненості мотиваційної складової мотиваційно-цільового компоненту інформаційної компетентності оцінюється як високий ($C_1=1$), інакше – як низький ($C_1=0$).

Когнітивно-діяльнісний аспект вивчається на підставі адаптованої методики незавершених діагностичних тверджень. Респондент має завершити 7 таких тверджень (T_2, T_3, \dots, T_8), кожне з яких стосується певної складової інформаційної компетентності (умовно складові пронумеровано таким чином: 2 – цільова, 3 – інформаційно-технологічна, 4 – освітньо-технологічна, 5 – запозичена, 6 – авторська, 7 – потенційна, 8 – актуальна): “Мої конкретні цілі впровадження сучасних ІКТ у процес професійної підготовки учнів є такими...” (T_2), “Принаймні на рівні користувача я володію такими сучасними освітньо-актуальними ІКТ...” (T_3), “Я використовую такі технології навчання професії, що передбачають використання сучасних ІКТ...” (T_4), “Мною запозичено такі ІКТ-засоби освіти...” (T_5), “Мною розроблено такі ІКТ-засоби освіти...” (T_6), “Мені відомі такі індивідуальні та колективні форми педагогічної рефлексії в контексті ефективного використання сучасних ІКТ у професійній підготовці учнів ПТНЗ...” (T_7), “Я використовую такі індивідуальні та колективні форми педагогічної

рефлексії в контексті ефективного використання сучасних ІКТ у професійній підготовці учнів ПТНЗ...” (Т₈). Якщо респондент у завершенні діагностичного твердження запропонував 5 або більше адекватних ідей, то рівень розвиненості відповідної складової інформаційної компетентності оцінюється як високий (C_i=1, i=2,...,8), інакше – як низький (C_i=0, i=2,...,8).

На підставі значень величин C₁, ..., C₈ інтегральний показник рівня розвиненості інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ обчислюється так: $I = (25/2)(C_1 + \dots + C_8)$. Цей показник, значення якого належать інтервалу [0;100], є величиною, вимірюваною у інтервальній шкалі. Запропонована методика дає більш точний результат, якщо дані діагностичної анкети коригуються з використанням таких методів педагогічного дослідження, як: пряме та непряме спостереження діяльності педагогічного працівника, співбесіда, вивчення продуктів та результатів професійної діяльності педагогічного працівника.

Нами запропоновано *інноваційну модель розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації* [3], яка є результатом модернізації традиційної для названої системи моделі і містить такі складові: мета; завдання; принципи; профіль інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ; методика оцінювання рівня розвиненості інформаційної компетентності; етапи розвитку; організаційні форми, методи і засоби навчання; очікуваний результат.

Метою цієї моделі є інтенсифікація розвитку інформаційної компетентності за рахунок його цілеспрямованої реалізації у ході вивчення всіх навчальних модулів навчального плану підвищення кваліфікації. Мета інноваційної моделі досягається шляхом виконання її завдання – цілеспрямований систематичний розвиток усіх складових інформаційної компетентності, що гарантується опорою на вищеописану модель даного феномену. Фундаментом побудови інноваційної моделі стали такі принципи: людиноцентризму; науковості, системності, синергизму; особистісної орієнтованості, андрагогічності, практичної спрямованості; доступності, наочності, контекстності навчання, наступності навчання, підпорядкованості усіх складових освітнього процесу його меті.

Основними організаційними формами курсового підвищення кваліфікації, у ході якого здійснюється розвиток інформаційної компетентності педагогічних працівників, є очна, очно-дистанційна та заочна. Етапами розвитку інформаційної компетентності є початковий (стартовий зріз рівня розвиненості інформаційної компетентності), процесуальний (освітня діяльність слухачів курсів підвищення кваліфікації), результуючий (фінальний зріз рівня розвиненості інформаційної компетентності слухачів, вивчення динаміки показника, висновки про наявність розвитку і рекомендації щодо подальшої його реалізації у міжкурсний період).

Очікуваний результат визначено як більш високий рівень розвиненості інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ за умов іннова-

ційної реалізації підвищення кваліфікації порівняно із значенням цього показника в умовах традиційної моделі.

Важливою особливістю інноваційної моделі порівняно з відповідною традиційною моделлю є реалізація традиційних організаційних освітніх форм і методів за допомогою інноваційних засобів навчання. Ними є: “Електронний навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів”, відкрита науково-практична Веб-конференція “Сучасний урок у професійній школі: здобутки та перспективи” [4], “Відкритий консультативний Веб-форум для педагогів професійної школи” [5]. Названа особливість є не лише потужним чинником підвищення ефективності розвитку інформаційної компетентності у курсовий період підвищення кваліфікації, а і являє собою важливу підсистему цілісного освітнього середовища, здатного сприяти підтримці комплексного професійного саморозвитку представників цільової аудиторії у міжкурсовий період (впродовж життя).

Педагогічний експеримент з перевірки ефективності інноваційної моделі розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації реалізовано у освітньому середовищі ІПО ІПП УМО [2]. Контрольну групу (КГ) сформовано з 254 педагогічних працівників ПТНЗ шести областей України. Розвиток їх інформаційної компетентності у системі підвищення кваліфікації здійснювався за традиційною моделлю. Обсяг експериментальної групи (ЕГ) складає 249 педагогічних працівників ПТНЗ п'яти областей України. Розвиток їх інформаційної компетентності здійснювався за інноваційною моделлю. На констатувальному етапі (рис. 1) статистично доведено *репрезентативність* груп (з використанням критерію “хі-квадрат” на рівні значущості $\alpha \leq 0.05$ прийнято гіпотезу про відповідність розподілів рівнів розвиненості інформаційної компетентності у обох групах нормальному закону) та їх *рівність* (з використанням критеріїв Стьюдента та Фішера на рівні значущості $\alpha \leq 0.05$ прийнято гіпотези про рівність генеральних середніх та генеральних дисперсій).

На контрольному етапі (рис. 2) внаслідок більш яскраво вираженої позитивної динаміки у представників експериментальної групи виявлено очікувану *нерівність* груп (з використанням критеріїв Стьюдента та Фішера на рівні значущості $\alpha \leq 0.05$ генеральне середнє у експериментальній групі визнано більшим, а дисперсія – меншою, ніж у контрольній групі) при збереженні їх *репрезентативності* (з використанням критерію “хі-квадрат” на рівні значущості $\alpha \leq 0.05$ розподіли рівнів розвиненості інформаційної компетентності залишаються у обох групах нормальними).

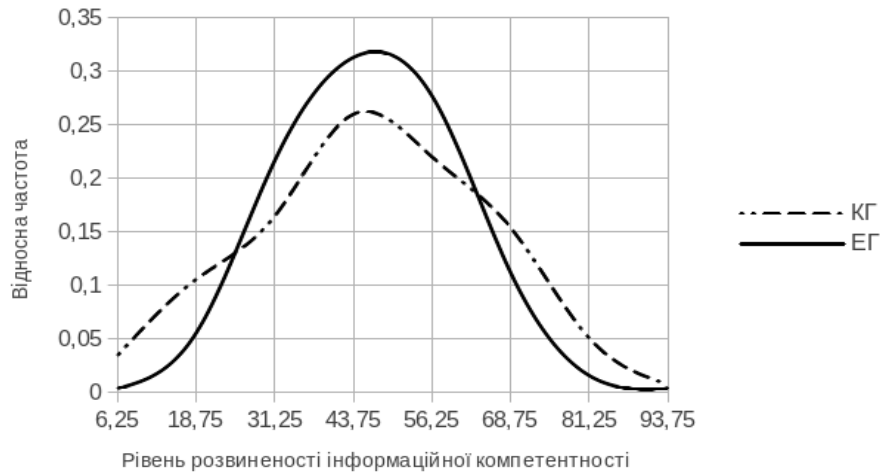

Рис. 1. Порівняння розподілів рівнів розвиненості інформаційної компетентності представників контрольної та експериментальної груп на констатувальному етапі експерименту

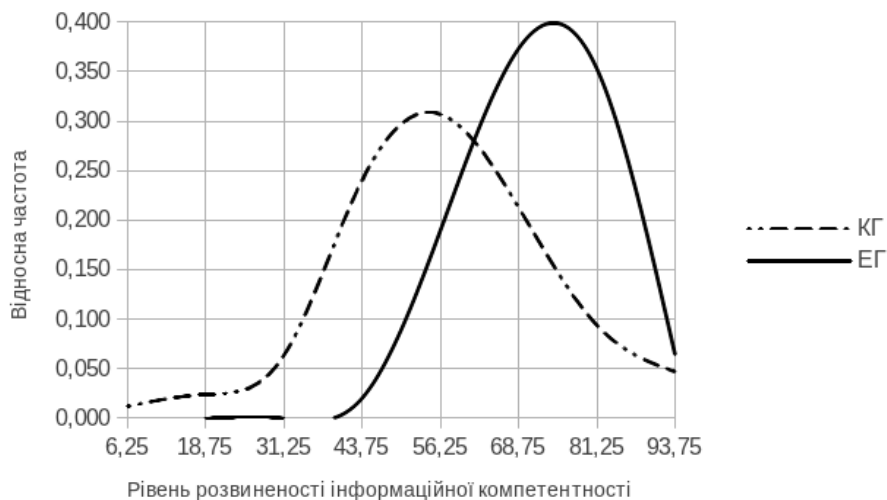

Рис. 2. Порівняння розподілів рівнів розвиненості інформаційної компетентності представників контрольної та експериментальної груп на контрольному етапі експерименту

Оскільки впродовж формувального етапу єдиною відмінністю контрольної та експериментальної груп був тип моделі розвитку інформаційної компетентності, можна стверджувати, що ефективність впровадження інноваційної моделі розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у систему підвищення кваліфікації набула експериментального підтвердження.

Висновки. Традиційна модель розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації, незважаючи на її позитивні риси, має ряд суттєвих недоліків: нечіткими є уявлення про структуру та зміст складових інформаційної компетентності педагогічного

працівника ПТНЗ; є відсутньою методика оцінювання рівня розвиненості інформаційної компетентності; у значній мірі ігнорується можливість системного та систематичного розвитку інформаційної компетентності під час вивчення усіх модулів навчального плану, превалює цілеспрямований розвиток досліджуваного феномену в рамках лише одного навчального модуля.

Інноваційна модель розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації може бути побудована шляхом модернізації відповідної традиційної моделі. Оптимальною у даному контексті є реалізація традиційних організаційних освітніх форм і методів за допомогою інноваційних засобів навчання з опорою на структуру і зміст складових інформаційної компетентності.

Дане дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми, яка вивчається. Наприклад, потребує окремого вивчення міжкурсовий період підвищення кваліфікації як такий, в якому, на відміну від курсового періоду формальної післядипломної освіти, відбувається неформальна та інформальна післядипломна освіта представників цільової аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чміль А. І. Структура і зміст інформаційної компетентності педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу / А. І. Чміль, М. П. Загорний // Вісник післядипломної освіти. – 2011. – № 4 (17). – С. 183-189.

2. Загорний М. П. Розвиток інформаційної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у системі підвищення кваліфікації: перебіг та результати дослідження / М. П. Загорний // Комп'ютерна педагогіка: психолого-педагогічні проблеми, пошуки, рішення: матеріали регіональної науково-практичної конференції (14-15 травня 2013 р.) / Під заг. ред. М. Г. Коляди. – Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2013. – С. 48-61.

3. Загорний М. П. Інформаційна компетентність педагога професійної школи: діагностування та розвиток: методичний посібник / М. П. Загорний. – Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2012. – 124 с.

4. Відкрита науково-практична Веб-конференція “Сучасний урок у професійній школі: здобутки та перспективи” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hegelnet.narod.ru/study>.

5. Відкритий консультаційний форум для педагогів професійної школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hegelnet.narod.ru/consult>.